

6. Миркин Я.М. Финансовый сектор России: противодействие кризису и посткризисный период [Электронный ресурс] : Ин-т фин. рынков Финансовой академии при правительстве РФ / Я.М. Миркин. – Режим доступа: <http://mirkin.eufn.ru> (дата звернення: 02.12.2008).
7. New York. A global recession begins only [Електронний ресурс] // The Wall Street Journal. – Режим доступа: <http://wsj.com> (дата звернення: 23.01.2009 р.).
8. Экономический кризис: хронология развития финансового кризиса [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://rian.ru> (дата звернення: 9.10.2008 р.).
9. Заборона НБУ знімати строкові вклади – для нас це дефолт [Електронний ресурс] / Експерт “Moody’s” // Радіо-свобода. – Режим доступа: <http://radiosvoboda.org> (дата звернення: 20.10.2008 р.).
10. Криза: прогнози і наслідки [Електронний ресурс] / Кафедра економіко-математичного моделювання. Режим доступа: <http://emm.org.ua> (дата звернення: 25.11.2008 р.).
11. Бобров Є.А. Аналіз причин виникнення світової фінансової кризи та її вплив на економіку України / Є.А. Бобров // Фінанси України. – 2008. – № 12. – С. 33–43.
12. Бекетов Н. Основные проблемы функционирования общих фондов банковского управления и паевых инвестиционных фондов / Н. Бекетов, И. Извольская, И. Черная // Финансы и кредит. – 2008. – № 8. – С. 8–9.
13. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М. Кейнс. – М.: Гелиос АРВ, 2002. – 352 с.
14. Гринберг Р. Мировой финансовый кризис затронет реальную экономику в разных странах по-разному [Електронний ресурс] / Р. Гринберг // RosInvest. Com. – 2008. – 9 нояб. – Режим доступа: <http://www.rosinvest.com/news/452814> (дата звернення: 2.08.2009 р.).

УДК 330.12:330.123.3+330.123:330.112.1:338.124.4(477)

С.В. МЕЛЬНИК

ДУ Науково-дослідний інститут соціально-трудових відносин
Мінпраці України, м. Луганськ

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА ПІДВИЩЕННЯ КУПІВЕЛЬНОЇ СПРОМОЖНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

У статті запропоновані нові підходи щодо реформування регуляторної, податкової та бюджетної політики, направленої на створення ефективних інструментів життєзабезпечення економіки та населення України. Частина заходів, розроблених автором, включено до проекту антикризової програми дій уряду.

In the article the new approaches to reforming of the regulatory, taxation and budgetary policies aimed at creating new effective tools for life-support of Ukrainian people and economy are suggested. Some of the measures worked out by the author have been included in governmental anti-crisis action program.

Перші півроку світової фінансово-економічної кризи свідчать про те, що її негативні наслідки по різному впливають на ті чи інші країни, а останні – також по різному долають їх. Україна, на превеликий жаль, відноситься до країн, які найбільш постраждали від кризи (поряд із Ісландією, Угорщиною, країнами Балтії) та групи держав, чия державна соціально-економічна антикризова політика є вкрай неефективною. Таким чином, наукові дослідження за відповідним спрямуванням є вкрай важливими та нагальними.

На сьогодні в Україні практично відсутні системні, комплексні наукові дослідження та пропозиції щодо реформування регуляторних механізмів з антикризовою складовою. ДУ НДІ соціально-трудових відносин у першому кварталі 2009 року був розроблений макет програми антикризових дій виконавчої влади і соціальних партнерів на близьку та середню перспективу за 10 напрямками реформування, три з яких висвітлено у цій статті.

I. Державне регулювання фінансово-економічної діяльності

Першочергові заходи:

– накладення річного мораторію на приватизацію стратегічних об'єктів державного майна та проведення (в інших випадках) аукціонних продажів державної власності за експертними цінами та курсом гривні до інших валют (2007 р. – перше півріччя 2008 р.);

– більш активне залучення державою зовнішніх та внутрішніх кредитів, інших запозичень. За цим напрямком слід дотримуватися двох ключових принципів – брати у борг рівно стільки, скільки треба, та запозичувати під довготермінові антикризові програми, спрямовані, перш за все, на підтримання рівня внутрішнього споживання населення, створення нових та продуктивних робочих місць у сфері транспортної, комунікативної, будівельної інфраструктури, забезпечення потреб “Євро–2012” тощо. Яскравим прикладом подібної практики виступають США, де у період економічної кризи 1933–1935 рр. головним джерелом фінансування антикризових заходів став внутрішній державний борг американської виконавчої влади, який на період приходу до влади Ф. Рузвельта склав 8,0 % ВВП. Протягом економічної кризи цей борг становив вже 30,0 % ВВП, що дозволило їй (владі) надати у повному обсязі допомогу як банківським та кредитним установам, промисловим, транспортним та будівельним компаніям, так і фермерам та безробітним.

Теперішній внутрішній державний борг України – це відносно незначний показник (у межах 11,0 % ВВП), з оглядом, наприклад, на те, що країни ЄС мають відповідні запозичення у розмірі 50,0–80,0 % ВВП, а уряд Японії – аж 110 % ВВП (!). Таким чином, суттєві кредити та великий (неемісійний) дефіцит Державного бюджету України на сьогодні є чи не єдиним реальним оперативним джерелом фінансування антикризових заходів.

Активна дискусія посадовців та експертів навколо цих питань, посилення на “закріпачення” майбутніх поколінь є нічим іншим, ніж пересічними балачками. Іншого шляху, хіба що окрім “революційно-експропріаційного”, просто не існує в економічній природі;

– збереження та підвищення державних витратків на бюджетну, соціальну та військову сфери. Такий підхід є одним із механізмів утримання на прийнятному рівні купівельної спроможності та рівня зайнятості населення. У протилежному випадку нам забезпечена доля Аргентини кінця минулого сторіччя. Тут під час реалізації антикризових заходів 1993–1994 років, за порадою МВФ було здійснено декілька (як швидко виявилось – помилкових) кроків – лібералізований імпорт, що призвело до значного негативного торговельного сальдо та згорання робочих місць на внутрішніх виробництвах; значно зменшено державні витрати на оборону, науку, охорону здоров'я (наприклад, витрати на науково-дослідницькі та конструкторські роботи було згорнуто до 0,3 % ВВП). Разом із цим, було кардинально скорочено чисельність держапарату, що (поряд із масовими звільненнями на приватних підприємствах) спонукало до безпрецедентного зростання безробіття, яке за 7 років збільшилося утричі і сягнуло у 2000 році 14,5 % економічно активного населення. У підсумку все це призвело до соціальної та політичної напруженості у суспільстві, різкої критики програм уряду з боку більшості партій, зубожіння багатьох прошарків населення.

Подальші дії:

– “поміркована” націоналізація активів стратегічних підприємств, що здешевіли (металургія, машинобудування, транспорт, будівництво тощо) та окремих банків. Суть “поміркованості” полягає у санації та подальшому перепродажу найбільш привабливих суб'єктів господарювання. Окремим сегментом націоналізації повинні стати “підприємства-привиди”, як правило, ті закриті акціонерні товариства, що не здійснюють господарської діяльності, а утримуються власниками (у багатьох випадках колишніми “червоними” директорами та їх родичами) для подальшого продажу, перш за все, земельних ділянок, будівель та інфраструктури. Оціночно, таких “карманих розвалюх” набереться у країні за 500 одиниць. Стимулювати власників-рантє піти на продаж суб'єктів “антигосподарської” діяльності можна шляхом введення податку на виробничу нерухомість. Дійсно, кому з людей приємно більше десятиріччя спостерігати у центральних частинах міст “пам'ятники радянської індустріалізації”. Така увага до відповідної категорії підприємств не випадкова, тому що саме вони можуть стати заставою, гарантом того, що населення знову розпочне довіряти банківській та фінансовій системам країни. Мова йде про те, що після націоналізації та оцінки (разом із земельними ділянками) цих та інших підприємств можна було б випустити до 1–5 млн іменних державних акцій, вартістю кожної в 1–1,5 тис. дол. США із терміном погашення (відповідно до державної програми приватизації цих “горе-підприємств”) в 3–10 років та відсотками, прив'язаними до успішності продажу. Механізм реалізації зазначеного напрямку слід прив'язати до практики діяльності мусульманських банків шаріатського типу.

Окремі з цих підприємств (залежно від технічного стану виробничих площ та будівель, місця розташування) регіональна влада могла б у стислі терміни перепрофілювати на бізнес-центри та бізнес-інкубатори та “подарувати” місцевому підприємництву.

II. Підвищення купівельної спроможності населення

Першочергові заходи:

– запровадження щоквартальної “антикризової” індексації фіксованих доходів населення (пенсій, заробітних плат бюджетників) у мінімальних їх розмірах. Цей підхід має стосуватися усіх категорій громадян, які отримують фіксовані доходи, включаючи “силовики”, правоохоронців та держслужбовців. Мета відповідної індексації полягає в тому, щоб зберегти (підняти) рівень споживання вітчизняної продукції та послуг. Тобто процедура індексації носить компенсуючий характер. Наприклад, вчитель школи чи медична сестра у другому кварталі витрачають із “своїх” грошей 625 грн (рівень мінімальної зарплати із 1 квітня п.р.) на придбання продуктів харчування та засобів особистої гігієни вітчизняного виробництва, оплату комунальних послуг тощо. Після цього, але до початку III кварталу, вони здають підтверджувальні документи (копії квитанцій, чеків тощо) за місцем роботи та отримують заявлену компенсацію. Відповідні кошти мають формуватися у національному та регіональних стабілізаційних фондах. Безумовно, що розмір компенсацій, їх періодичність та механізми надання мають бути адекватними до наявних у державі коштів. Головним у цьому контексті є те, що подібні заходи пройшли свого часу випробовування в інших країнах (США, Японія, країни Магрибу тощо), та показали свою соціальну значущість, справедливість і доцільність;

– переорієнтація фінансування частки антикризових заходів від виробників продукції (послуг) до їх користувачів та покупців (більшість прошарків населення). Мова йде про державне кредитування та підтримку не будівельників, автовиробників чи банкірів (що ми маємо на сьогодні), а домогосподарств, які бажають (планують) придбавати у розстрочку житло, автотранспортні засоби, відкривати власну справу тощо;

– реструктуризація виплат (боргів, відсотків, “тіла” кредиту) населення за кредитами 2007–2008 років на основі персоналізованої тристоронньої угоди (державо-банк-отримувач) та повної інформації про доходи (майно) як кредитора, так і кредитоотримувача;

– зниження податкових ставок для малих та середніх підприємств за умови підтвердження того, що всі недоотримані державою кошти буде спрямовано на закупівлю продукції, сировини, машин та послуг вітчизняного виробництва, на створення нових продуктивних робочих місць, запровадження імпортозаміщуючих, в окремих випадках експортно-орієнтованих, енергозберігаючих технологій;

– формування громадськими організаціями, товариствами споживачів, асоціаціями виробників загальнонаціонального руху “Споживай українське”. Безумовно, далеко “не все те золото, що блищить”, але часто-густо можна (та й треба) придбавати “рідну” їжу та вироби, тим паче, що Україна після вступу до СОТ не повинна відкрито “опускатися” до крайніх протекціоністських заходів, тому що це у подальшому їй обов’язково “пригадають”;

– накладення мораторію на скорочення кількості вакансій посад і робочих місць у державній службі, бюджетній сфері, правоохоронних органах, Збройних Силах України, інших силових структурах. Відновлення механізму щомісячної індексації заробітної плати та інших фіксованих виплат (пенсій, соціального забезпечення) відповідно до реального зростання інфляції;

– введення на трирічний термін граничного рівня рентабельності на виробництво продуктів харчування та товарів першочергового вжитку в межах 15,0–20,0 % та націнки на відпускну ціну (включаючи й ліки) в межах 10,0 %. Більшість антиурядових мітингів у недалекому минулому, які були пов’язані із критикою уряду щодо обмежень на верхню ціну ліків тощо – від лукавого! Українським підприємцям, особливо у торговельній сфері та сфері послуг, слід врешті-решт згадати про совість та не “давиртис галушками чи жабою”, коли їх прибуток “упаси Боже!” не сягне величини собівартості. Цей вітчизняний підприємницько-торговельний “жлобізм” уже призвів до колосальних диспропорцій між ціною продукції та ціною праці, гегемонії імпортих продуктів та товарів, у т.ч. за суто вітчизняною групою (картопля, м’ясо, сало, птиця тощо).

Подальші дії: стимулювання державою за допомогою економічних (дозвільних) важелів багатьох видів економічної діяльності до переорієнтації на застосування вітчизняної сировини, корисних копалин та інших ресурсів. Серед їх розмаїття Україна залишається одним із світових лідерів за рекреаційними ресурсами, покладами кам’яної солі, марганцевої та титанової руди, торфу, озокериту, бурштину, сировини для будівельних матеріалів (пемза, каолін, доломіти, вапняки, мергель, кварцитовий пісок тощо), запасами мінеральної води, чорноземів, граніту, мармуру тощо. У цьому контексті важливим заходом виступає державне кредитування малих та середніх підприємств, зорієнтованих на виробництво біопалива (із технічних, а не зернових культур), продукції легкої промисловості із льняних, конопляних та інших тканин вітчизняного “походження”, розведення біо- та морських ресурсів, геологічну розвідку та освоєння “старих” родовищ, переробку териконів, видобування шахтного метану, утилізацію (переробку) побутових та виробничих відходів, вирощування рису, заготівлю лікарських рослин, грибів, ягід тощо.

III. Поповнення доходної частини консолідованого бюджету

Першочергові заходи:

– запровадження податку на розкіш, багатство, приватну та виробничу нерухомість, землю тощо. Методик щодо цього у світі існує чимало, розроблено декілька законопроектів і в Україні, де це питання “обросло 18-річною бородою”. В антикризовий період для унеможливлення зволікань та зрозумілого опору з боку “слуг народу” можна було б застосувати тимчасову норму – все те (квартири, котеджі, автомобілі, яхти, земельні ділянки тощо), що у 5 та більше разів перевищує середньонаціональне значення, повинно оподатковуватися за прогресивною шкалою;

– реформа системи прибуткового оподаткування населення. Єдина ставка прибуткового податку у теперішній час у світі майже не застосовується. Тим паче, такий підхід може бути характерним лише для багатой, а не для бідної, надкорумпованої країни, із вкрай поляризованим за доходами населенням, якою є Україна. Так, наприклад, за американською (“бушівською”) моделлю діє 4 ставки (10, 15, 25 та 33 %) прибуткового податку залежно від його (доходу) річного розміру. Тут також існує помітна диференціація додаткових ставок за штатами. У Канаді наявні три федеральні (17, 26, 29 %) та територіальні (13,0...22,9 %) ставки. У Великобританії із 1988 року запроваджено три ставки (20, 24, 40 %) за шістьма частками (шедулами) сукупного доходу (А – доходи від власності на землю, будівлі тощо; В – доходи від лісових масивів, що експлуатуються; С – доходи від окремих цінних паперів; Д – прибутки: від виробничо-комерційної діяльності (у торгівлі, сільському господарстві, промисловості та на транспорті), від осіб вільних (творчих) професій, від решти цінних паперів; Е – трудові доходи (зарплата та пенсія); F – дивіденди та розподіли доходів компаній). У Німеччині виділяють три ставки податку (від 0 до 25,8; від 25,9 до 33,5, від 33,6 до 53,0 %) за трьома зонами лімітної прогресії сукупних річних доходів громадян. У Японії застосовують п’ять національних (10, 20, 30, 40 та 50 %) та три префектурних (5, 10 та 15 %) ставки прибуткового податку. У КНР функціонує дев’ять ставок (5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45 %) прибуткового податку. Виходячи з цього, можна зробити три узагальнюючі висновки: по-перше, повсюди застосовується прогресивна шкала оподаткування громадян, прив’язана до диференціації їхніх доходів; по-друге, усі без винятку країни закладають заходи соціального захисту (соціальні пільги, компенсації, інші преференції відповідним соціально вразливим категоріям населення) саме до системи прибуткового оподаткування; по-третє, що мабуть є найголовнішим, у більшості країн застосовується тотальний контроль за повнотою сплати не тільки прибуткового, а й усіх інших податків. Це призвело до того, що населення дотримується постулату: “У житті неможливо уникнути двох речей – смерті та податків”. А тих, хто їх все ж таки приховує ставлять майже в один ряд із вбивцями та гвалтівниками. Таким чином, в Україні слід застосувати будь-яку модель прогресивної шка-

ли оподаткування та запровадити податкові пільги особам, які інформуватимуть фіскальні органи про випадки приховування прибутків.

Подальші дії:

– розгляд питання щодо поступового запровадження в країні підходу до формування відрхувань за моноподатковою системою. Суттєво вплинути на розвиток економіки, як свідчить світова практика, може тільки досконала система оподаткування, базою якої є не гроші, а товари, продукти, роботи та послуги в їх вартісній оцінці, тобто те, що продається та купується. При цьому вона має бути звільненою від адміністративного тиску на процес формування податків, діючи на принципах самоорганізації, незалежно від волі чиновників усіх рангів. У процесі реалізації продукції, товарів, робіт і послуг головне завдання полягає у тому, щоб створити такі умови, за яких як юридичні, так і фізичні особи оплачували б вартість товарів, продукції, робіт і послуг тільки так званими “банківськими” грошима – чеками та електронними картками. У розвинених країнах понад 90,0 % всього обсягу угод (купівлі, продажу) здійснюється саме безготівковим шляхом. При цьому кожному торгівельному підприємству необхідно мати термінали для електронних розрахунків, а на ринку повинні бути мобільні касові пункти бюджетного (казначейського) банку – подібні пунктам обміну валют, де покупці мали б змогу оплатити вартість покупки, з її відбитком на виданому продавцем чеку із кодовим номером підприємця для подальшого перенесення цих сум на його електронну картку. При цьому вводиться тільки єдиний податок (тобто рівна ставка різного прибуткового податку) на одиницю доходу, отриманого кожною фізичною особою, що вилучається до бюджету як націнка на вартість товарів і послуг.

Бюджетна націнка на товари та послуги (за податковою ставкою) – це податок на споживання, діючий автоматично, незалежно ані від кого, тому що електронні термінали та касові пункти за електронною системою перераховують його прямо до бюджету. Якщо загальний податок з прибутку, “соціальний податок” із фонду оплати праці та прибутковий податок пов’язати із заробітною платою, то його у подальшому теж можна було б перераховувати до бюджету (єдиного соціального фонду) у момент придбання товарів і послуг.

Моноподаток може бути розрахований за однією із існуючих у світовій практиці методологій. Ніяких економічних законів моноподаткова система не порушує, а навпаки об’єднує безготівковий та готівковий грошові потоки в одне русло. Вона відповідає ключовим принципам побудови податкової системи: загальнообов’язковість (податок платять усі покупці товарів і послуг); стабільність (податок гарантовано вилучається у визначеному державою обсязі, оскільки кожен день усі щось купують та отримують послуги); соціальна справедливність (кожен сплачує податок у залежності від своїх видатків).

За цієї моделі “тіньова” економіка, за своїми масштабом і значущістю зникає як економічне явище, бо система платежів зараховує усі використані гроші незалежно від їх походження. Відпадає необхідність утримання у теперішньому стані такої численної, та до того ж достатньо корумпованої системи, як податкова адміністрація, бо податки сплачуватимуться без її участі та контролю. У подальшому це приведе і до скорочення чисельності апарату страхових фондів тощо. Технічний бік відповідної інновації можуть забезпечити та досить швидко (півроку, максимум рік) запровадити профільні світові компанії. При цьому державі це не буде коштувати ані копійки, тому що все “оплатить” своїми додатковими податками “тіньовий” капітал.

Підсумовуючи викладене, можна зробити такий узагальнюючий **висновок**.

Криза (грец. – $\kappa\rho\iota\sigma\iota\varsigma$) тлумачиться як вирішення, поворотний пункт, вихід. Найбільш вдале визначення кризи дали нідерландські вчені, що трактують кризу як “серйозну загрозу основним структурам або базовим цінностям чи нормам громадської системи, яка спонукає до прийняття кардинального рішення в умовах обмеженого терміну та суттєвої невизначеності”. Остання теза є чи на найбільш знаковою для України – необхідно у стислі терміни прийняти консолідовані (підтримані хоча б “за мовчазної згоди” більшості прошарків суспільства), правильні (з точки зору мультиплікаційного ефекту, тобто із середньо- та довготерміновими, а не теперішніми позитивними результатами), реформаторські, у т.ч. непопулярні (діючий у стабільній економіці регуляторний механізм для антикризових заходів не підходить та працюватиме “вхолосту” чи на негатив) рішення у період, що не перевищує, як правило, 3–6 місяців. Ключовою ж умовою для подолання кризи є жорсткі та оперативні спільні регуляторні дії всіх без винятку гілок влади на всіх її рівнях.

УДК 336.13

В.В. ПРОХОРОВА
Національний авіаційний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ НА ОСНОВІ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ

Запропонована технологія побудови структурно-функціональної моделі дозволяє фінансовим аналітикам бачити логіку виконання нового підходу щодо формування фінансової стратегії, а також оцінки якості формування та реалізації фінансової стратегії, упорядковувати дії, реалізувати структурний підхід до оцінки використання економічних ресурсів, постійно поновлювати інформаційну базу. Розглянутий у статті порядок побудови структурно-функціональної моделі – це підхід щодо розробки нової методики формування фінансової стратегії на підставі інтегрального показника використання усіх економічних ресурсів, а також методики оцінки якості формування та реалізації фінансової стратегії.